beri'l-aḳṭâr (Kahire 1937). İbn Abdülmün'im el-Himyerî'nin neşrini yaptığı bu eserinin Arapça metniyle birlikte Fransızca çevirisini, *La péninsule Ibérique au moyen-âge d'après le Kitāb ar-Rawḍ al-mi'ṭār fī Ḫabar al-akṭār d'Ibn 'Abd al-mun'im al-Ḥimyarī* başlığıyla yayımlamıştır (Leiden 1938; metin ve tercüme birlikte ed. Fuat Sezgin, Frankfurt am Main 1414/1993). **6.** *Ṣılatü'ş-ṣıla* (Rabat 1937). İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî'ye ait eserin son kısmının neşridir. **7.** *Séville musulmane au début du XIIe siècle: Le traité d'Ibn 'Abdun sur la vie urbaine et le corps de métiers* (Paris 1947; 2001). İbn Abdûn'un İşbîliye'deki (Sevilla) hayatla ilgili bir risâlesinin Fransızca'ya tercümesidir. **8.** *Kitâbü'l-Beyâni'l-muġrib* (III, Paris 1930). I ve II. ciltleri Dozy tarafından yayımlanan İbn İzârî'nin eserinin üçüncü cildinin neşridir. Lévi-Provençal daha sonra, Dozy'nin neşrettiği ilk iki cildi de G. S. Colin ile birlikte tekrar gözden geçirerek yayımlamıştır (Leiden 1948-1951). **9.** *Târîḫu ḳuḍâti'l-Endelüs* (Kahire 1948; Beyrut 1400/1980; 1403/1983). Nübâhî'nin eserinin tenkitli neşridir. **10.** *Cemheretü ensâbi'l-ʿArab* (Kahire 1948). İbn Hazm'ın eserinin tenkitli neşridir. **11.** *Kitâbü Nesebi Ḳureyş* (Kahire 1948, 1953 [3. bs.], 1961, 1982). Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'nin eserinin yayımıdır. **12.** *Şelâşü resâʾil Endelüsiyye fî âdâbi'l-ḥisbe ve'l-muḥtesib* (Kahire 1955). **13.** *Müẕekkirâtü'l-Emîr ʿAbdillâh* (Kahire 1955). Lévi-Provençal'in Fez'deki Karaviyyîn Camii'nde ortaya çıkardığı, Gırnata'nın son Zîrî emîri Abdullah b. Bulukkîn'in hâtıralarını ihtiva eden bir yazmanın tahkikli neşridir (Tibi, s. 7-9). Lévi-Provençal, bu eserin bazı bölümlerini daha önce Fransızca tercümesiyle birlikte yayımlamıştı (*Le "Mémoires" de 'Abd Allâh, dernier roi zîride de Grenade*, I-II, Madrid 1936-1940; *al-Andalus*, III [1935], s. 233-344; IV [1936], s. 29-145; VI [1941], s. 6-54). Müellif ayrıca kitabı E. Garcia Gomez ile birlikte İspanyolca'ya çevirmiş, fakat neşri kendisi hayatta iken gerçekleşmemiştir. Gomez eseri daha sonra Lévi-Provençal'in yazdığı girişle birlikte yayımlamıştır (*El Siglo XI en Ia Persona: la "Memorias" de ʿAbd Allāh, último rey Zirí de Granada, destronado por los Almoráviles [1090]* [Madrid 1981]). Eser Amin T. Tîbî tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (*The Tibyān: Memoires of ʿAbd Allāh b. Buluggin Last Zirid Amir of Granada*, Leiden 1986). **14.** *Târîḫu İsbâniyyeti'l-İslâmiyye* (Rabat 1934; Beyrut 1956). Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in *Kitâbü Aʿmâli'l-aʿlâm* adlı eserinin Endülüs tarihiyle ilgili bölümünün neşridir (eserlerinin tam listesi için bk. *Etudes d'orientalisme*, I, s. XVII-XXX).

BİBLİYOGRAFYA :

E. G. Gomez, "E. Lévi-Provençal", *Etudes d'orientalisme dédiées à la mémoire de Lévi-Provençal*, Paris 1962, I, s. IX-XV; a.mlf., "E. Lévi-Provençal", *al-Andalus*, XXI/1, Madrid 1956, s. i-xxiii; "Bibliographie analytique de l'œuvre d'E. Lévi-Provençal", *Etudes d'orientalisme dédiées à la mémoire de Lévi-Provençal*, I, s. xvii-xxx; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriḳûn*, Kahire 1980, I, 293-300; Abdurrahman Bedevî, *Mevsûʿatü'l-müsteşriḳîn*, Beyrut 1984, s. 354-357; Amin T. Tibi, *The Tibyān: Memoires of Abd Allāh Buluggin Last Zirid Amir of Granada*, Leiden 1986, s. 7-9; D. J. Wasserstein, "Evariste Lévi-Provençal and the Historiography of Iberian Islam", *The Jewish Discovery of Islam: Studies in Honor of Bernard Lewis* (ed. M. Kramer), Tel Aviv 1999, s. 273-289; R. Blachère, "Évaristé Lévi-Provençal", *Arabica*, III, Leiden 1956, s. 133-135; J. et Dominique Sourdel, "Liste des travaux du Professeur E. Lévi-Provençal", *a.e.*, III (1956), s. 136-146; G. Levi Della Vida, "Évariste Lévi-Provençal (1894-1956)", *OM*, XXXVI/4 (1956), s. 276-279; "Repertorio bibliográfico analítico de E. Lévi-Provençal", *al-Andalus Magreb*, II (1994), Cádiz 1996, s. 257-262.

HİLAL GÖRGÜN

LEVKAS

(bk. AYAMAVRA).

LEVLÂK

(لولاك)

Kutsî hadis olduğu ileri sürülen, "Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım" anlamındaki ibarenin ilk kelimesi (bk. HAKÎKAT-i MUHAMMEDİYYE;

ABDÜLCELİL ÇELEBİ

bk. LEVNÎ
Osmanlı minyatür sanatının son büyük temsilcisi.

LEVNÎ

(لونى)

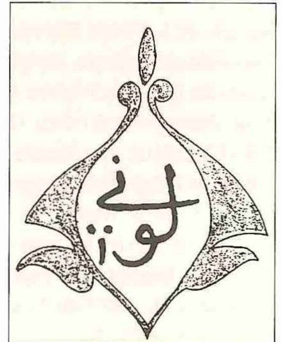
(ö. 1145/1732)

Osmanlı minyatür sanatının son büyük temsilcisi.

Edirne'de doğdu. Asıl adı Abdülcelil Çelebi olup Levnî mesleğinden kaynaklanan (levn "renk") lakabıdır. Genç yaşta İstanbul'a gelmiş ve saraya girip nakkaşhânedeki ustaların yanında müzehhip olarak yetişmiştir. Ancak daha sonra minyatür alanında ilerleyerek II. Mustafa zamanında (1695-1703) nakkaşbaşılığa yükselmiş, III. Ahmed döneminde de aynı (1703-1730) görevi sürdürmüştür; vefatında Ayvansaray Mezarlığı'na gömüldüğü bilinmektedir.

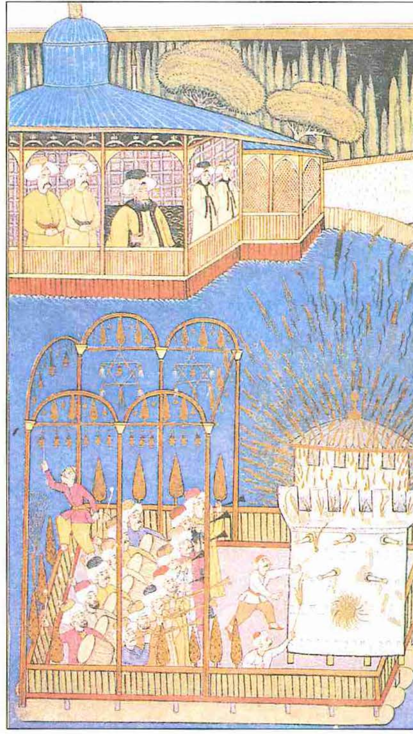
Osmanlı sanat ve kültürünün belli bir gelişme gösterdiği Lâle Devri'nde yaşayan Levnî Türk resminde büyük başarılar ortaya koymuş ve bu alana buketler, köşeler ve kenar suları gibi yeni süsleme malzemeleri katmıştır. Onun bazı özellikleri çalışmalarını imzalayıp imzalamamasını dahi önemsiz kılmıştır; zira daha önceki ressamlara göre ayrı bir tarz teşkil eden üslûbu eserin kendisine ait olduğunu tereddütsüz ortaya koymaktadır. Levnî, İran ve Selçuklu resimlerine eğilim gösteren klasik devir ressamları gibi efsanevî ve hayalî sûretler yapmamış, tam anlamıyla gerçeği tasvir edip bunu üslûplaştıran bir realist olmuştur. Onu en çok ilgilendiren konular zamanın neşeli hayatını tasvir eden eğlenceler, sâzendeler, rakkâseler ve çiçeklerdir. Resimlerine bakıldığında II. Bayezid devrinden (1481-1512) beri gelen ressamların eserlerinden daha farklı bir tarza sahip olduğu görülür. Levnî, kendinden önceki üstatların minyatür tarzlarına tamamen yabancı kalmadığı gibi o zamanki Avrupa resim tarzına da yaklaşmış ve Hint resimlerinin karakterini andıran daha realist ve üslûplu bir yol izlemiştir. Çizimlerine eskilerden daha edalı bir hareket vermiş ve birbirine zıt göz alıcı renklerden kaçınarak mor, sarı ve turuncu gibi yumuşak renkler seçip resmin bütünlüğü içinde renk uyumuna dikkat etmiştir. Çarpıcı parlak tonlar yerine rahatlatıcı ve doğacı bir renk zevkinin hâkim olması, zıt tonların dahi âhenk içinde verilmesi ve geniş ölçüde altın yaldız kullanımından vazgeçilmesi onun teknik özellikleri arasında sayılabilir.

Levnî'nin minyatürlerinde klasik düzen anlayışının değiştiği ve kalabalık grupların yer aldığı resimlerde alışılmış minya-

Levnî'nin imzası

tür perspektifine karşılık bir derinlik eğiliminin bulunduğu görülmektedir. Bütün bu özellikler, Levnî'nin Osmanlı minyatür sanatının son büyük ustası sayılmasına sebep olmuştur. Portrelerinde kişinin yüz anlatımını da işlemeye yönelmesi, vücut hareketlerine doğal bir kıvraklık kazandırması ve dikkati belli bir noktaya toplamak yerine bütün yüzeye yaymayı amaçlayan kompozisyonlar tasarlaması, onun resimlerinin hemen algılanan ve başka ustalarınkinden ayırt edilmesini sağlayan başlıca özellikleridir. Minyatürlerin elliyi aşkın bir dizi halinde levhalar üzerine yapılmış olanları kadın müzik topluluklarını, rakkâseleri, harem kadınlarını ve çeşitli portreleri konu almaktadır. Asalet ve zarafeti yansıtma kaygısının çizgiye hâkim olduğu bu resimlerin çoğunda sanatçı, eski şemacı nitelikleri aşan bir canlılık ve en doğacı resimlerde dahi rastlanması güç olan tensel bir ifade kuvveti göstermiştir. Bu figürler zarif çizgilerle, narin hatlarla canlandırılır ve inceliği ifade eder. İnce ayrıntılarıyla çizilmiş resimler bir yandan da dönemin toplumsal yaşamı hakkında bilgi edinilmesini sağlamaktadır.

Levnî'nin minyatürlerinin en önemlilerinden bir grup, III. Ahmed'in şehzadelerinin 1720'deki sünnet düğününü anlatan Seyyid Vehbî'nin *Surnâme*'si için hazırladığıdır. Osmanlı dünyasında bir gelenek olan surnâme türünün daha eski örneklerinde görülen minyatürler düğünleri Atmeydanı'nın klişe dekoru içinde gösterirken Levnî bu yazmanın sayfaları kadar, yaklaşık 37 × 26 cm. boyutlarında levhalar halinde yaptığı 137 minyatürde şenlikleri şehrin çeşitli yerlerinde, sarayın içinde ve deniz kıyılarında göstererek yerel dekoru zenginleştirmiştir. Çeşitli esnaf gruplarının geçit törenleri, gündüz ve gece düzenlenen eğlencelerle Haliç'in sularında yapılan gösteriler bu minyatürlerin konularını oluşturur. Levnî'nin kalabalık grupları tasvir etmesi onun satıhçılıktan kaçındığını ve devrin üslûbunun da etkisiyle mekâncı bir görüşte çalıştığını gösterir. Sanatçının padişahlar albümünde ise Osman Gazi'den III. Ahmed'e kadar gelen padişah portreleri yer alır. Bundan başka bir albümü meydana getiren kırk altı resimden kırk üçü ona aittir ve yaklaşık 25 × 15 cm. boyutlarındaki bu resimlerde daha çok tek insan figürü ya da birkaç kişilik gruplar ele alınmıştır. Özellikle güzel kıyafetli kadın figürlerinin çoğunlukta olduğu bu eserlerde Levnî'nin hemen her sınıftan halkı tasvir etmek istediği görülür; ancak resimler çoğunlukla III. Ahmed dönemindeki eğlence ve lüks düşkünlüğünü yansıtır. Levnî'nin minyatürlerinde yine Lâle Devri'nin giysileriyle çizilmiş kadın ve erkeklerden başka Avrupalı ve İranlı tipler de konu edilmiştir. Kadın müzisyenler, dans eden genç kızlar, feraceli kadınlar, kahve tutan, sarık saran ya da ağaç altında oturan delikanlılar gibi çeşitli figürlerdeki en dikkat çekici yan insanların hareketleriyle yaptıkları işler arasındaki uygunluktur. Türk hayat tarzını ve âdetlerini göstermesi ve kültür tarihimizi belgelendirmesi bakımından büyük değer taşıyan Levnî'nin eserlerinin hemen hemen tamamı Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmaktadır.

Levnî'nin, III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününden gece gösterilerini tasvir eden bir minyatürü (*Surnâme-i Vehbî*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3593, vr. 113[a])

Levnî'nin bir süvari minyatürü (TSMK, *Albüm*, Hazine, nr. 2143, vr. 13[b])

Aynı zamanda şiir de yazan Levnî'nin yirmi kadar şiiri günümüze ulaşmıştır. Onun bir kasidesini III. Ahmed'e sunduğu bilinmekte, ayrıca bazı atasözü ve deyimleri içeren bir şiirin de ona ait olduğu kabul edilmektedir. Hem aruz hem hece veznini kullanmış, daha çok hecede başarılı olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Süheyl Ünver, *Ressam Levnî: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1951; Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul, ts. (Maarif Basımevi), III, 121-126; Filiz Öğütmen, *XII.-XVIII. Yüzyıllar Arasında Minyatür Sanatından Örnekler*, Ankara 1966, s. 36-38; I. Stchoukine, *La peinture turque d'après les manuscrites illustrés IIme partie, de Murad 4 à Mustafa 3 (1623-1773)*, Paris 1971, s. 22-31; M. Levey, *The World of Ottoman Art*, London 1975, s. 115-116; Günsel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, Ankara 1977, s. 34-41; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1989, s. 384; *Çağlarboyu Anadolu'da Kadın*, İstanbul 1993, s. 266; Filiz Çağman, *Tarihî Gelişimi İçinde Osmanlı Sarayı Minyatürleri*, İstanbul 1993, s. 217-221; Gül İrepoğlu, *Levnî*, İstanbul 1999; "Levnî", *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, İstanbul 1970, VII, 2176-2177; "Levnî", *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, VII, 3528-3529; Cahit Öztelli, "Levnî", *TDEA*, VI, 86.

 ŞEHNAZ YALÇIN

LEYL SÛRESİ

(سورة الليل)

Kur'ân-ı Kerîm'in doksan ikinci sûresi.

Mekke döneminde nâzil olmuştur. Yirmi bir âyet olup fâsılası ا harfidir. Adını ilk âyetindeki "leyl" (gece) kelimesinden alır. Ve'l-Leyl, ve'l-Leyli izâ yağşâ sûresi olarak da anılır. Üslûp ve muhtevasından Mekke döneminin ilk yıllarında indiği anlaşılmaktadır. Tefsir kaynaklarında Leyl sûresinin, Mekke döneminde müslüman köleleri satın alıp âzat etmek suretiyle servetini Allah yolunda harcayan Hz. Ebû Bekir ile cimrilik yaparak malını ihtiyaç sahiplerinden esirgeyen Ümeyye b. Halef hakkında nâzil olduğu bildirilmektedir (Fahreddin er-Râzî, XXXI, 197). Diğer bir rivayete göre ise sûre, fakir bir aileye yardımda bulunan İbnü'd-Dahdâh (Ebü'd-Dahdâh) adındaki sahâbî hakkında nâzil olmuştur (Vâhidî, s. 254; Âlûsî, XXX, 147).

Mekke'de bu sûrenin indiği dönemde varlıklı müşrik Araplar, yoksullar karşısında insanlıkla bağdaşmayacak derecede